קמב ב מיי

א [מיי' פ"ד מהל' מחוסרי

עבדים הלכה ט: קמג ג מיי שם הלי יג: קמד ד מיי שם הלי י: קמה ה מיי שם הלי טו:

קבור וו מיי׳ פ״ב מהל׳ מלוה ולוה הל׳ ו סמג עשין לג

טוש"ע ח"מ סי' פו סעיף א: קבוז ז מיי' פ"ג מהל' עבדים

הלכה ג:

קמח ח מיי שם פ"ב הלכה

קממ ט מיי שם פ"ג הלכה

תורה אור השלם

ו. ונתן הכֹהן מן השמן אשר

על בַּפוֹ על תְּנוּךְ אֹוֶן הַמְּשֵּׁהֵר הַיְמְנִית וְעַל בַּהֶן יָדוֹ הַיְמְנִית וְעַל בַּהָן רַגְלוֹ הַיְמְנִית עַל

יְּקְּוּם זָם יְּאֶבֶּשְם. ויקרא יד כח 2. וְאָם אָמֹר יֹאמֵר הָעֶבֶּד

אהבתי את אדני את אשתי

3. העניק תעניק לו מצאנף

וּמִגְּרְנְּךְ וּמִיקְבֶּךְ אֲשֶׁר בַּרַבְּךְ יִי אֱלֹהֵיךְ תִּתָּן לוֹ:

עשו והשיב את אשמו

בָּשׁה וְתַשָּׁבּ צָּוּוֹ צְּשְׁבּוּ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלְיוּ וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ:

5. אָם אֶדֹנְיוֹ יָתֶן לוֹ אִשְּׁה וְיָלְדָה לוֹ בָנִים אוֹ בְּנוֹת הָאִשָּׁה וִילְדָיהִ תִּהְיָה הָאִשָּׁה וִילְדֶיהִ תִּהְיָה

6. לא יִקשָׁה בַעִינֵרְ בִּשַׁלְחַרְּ

אתוֹ הָפְשׁי מַעמֶּרְ בִּי מִשְׁנֶה שָׁכֵּר שְׁכִיר שְׁכָּדְךְ שֵׁשׁ שְׁנִים וּבַרְכָּךְ יְיְ אֱלֹהֶיךְ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעָשָׂה: דברים טו יח תַּעָשָׂה:

ָּרָהָיָה כִּי יאמַר אֵלֶיךּ לֹא וְהָיָה כִּי יאמַר אֵלֶיךּ לֹא

אצא מעמר כי אהבר ואת

בֵּיתֶךְ בִּי טוֹב לוֹ עִמְּךְ: דברים טו טז

8. וְיַצֵא מִעְמָּךְ הוּא וּבָנָיוּ עמו ושב אל משפחתו ואל

וְקַדְּשְׁתָם אֵת שְׁנָת הַחֲמִשִּׁים שְׁנָה וּקְרְאַתֶם דְרוֹר בְּאָרֶץ לְבָל ישְׁבָּית יוֹבֵל הָוֹא תְּוְיָה לְכָם וְשְׁבְּתָם אָישׁ אָל אֲחָוְתוֹ וְאִישׁ אֶל

וקדשתם את שנת

ויקרא כה מא

לאדניה והוא יצא בגפו:

דברים טו יד

במדבר ה ז

וָאֶת בָּנָי לֹא אֵצֵא חְפְּשִׁי

מְקוֹם דַם הָאֶשָׁם:

מפרי פ' ראה פים' הכב וג) ספרי פי למה פיטי קכב זבחים כד: יבמות קד. מנחות י., ב) [בכת"י נוסף: ש"מ מרתיו, ג) ובכת"י נוסף: אמור נורנישון הפסוק)], ד) [לקמן יז ע"ב. ועי תוס' סוטה כג ע"ב ד"ה בגניבתון, ה) ולקמן כב.ן, ו) [לקמן טו:], ז) כחובות יט.פב. גיטין לו. פסחים לא. ב״ק מ: ת) ספרי פ' ראה ולהמן כ. וש"נ], ט) ספרי פי להי צלקתן ב. וש"נ], ט) ח"כ פ' בהר פרק ז, י) שם פרק ב, ל) [בכח"ר ב) [שמות כמ, ין, כ) [כן הוא בהדיא ביבמות קד. ע"ש], 2) [שבת קל ע"ב], ק) [בספר הישר סימן תרנ"ו], ר) [כתובות יג ע״ל], ש) [פרשת בהר מימן פ״ל], ת) [דפרשת רלה], ל) [וע' תוס' כתובות מג. ד"ה ל"ג וע"ע תוס' ב"ק פו: ד"ה דכתבן, ב) [סוטה כג ע"בן ג) ואל"ל לו להכי ולא וכו' ואתא לו למדרש ולא],

הגהות הגר"א

[8] גמ' ויורשיו אמאי לא שכיר פעולתו ליורשיו אלא) מא"מ ונ"ב ואידך תרי לו כתיבי ואידך ההוא מבעי ליה לו ולא

מוסף רש"י

ונאמר להלן אוזן. דשמן עשיר דלא אינטריך אתי דרליעה למידרש אזן אזן דרליעה דכתיב ורלע אדוניו את דמלורע אף דרליעה ימנית (מנחות בפרשה חלורט טשיר (זכחים כד:) יקרא יתירה דמלורע עני מיותר לגמרי דעני לכולהו כתיבין בתלורע עשיר (שבת קלא.). ואם אמר אמר יאמר העבד. עכל נרלע יאין אמה נרלעת (דברים ונהן לתנה מנעמנו (ובוים טו יו). ונתן לאשר אשם לו. למשר הלוהו לו למ נממר אלה למשר משם לו, נאונה מוכה נחשה משם טי, לאשר הקרן שלו, בב"ק (קי.) אמריטן אשם זה קרן וכנוי"ז כחורוח ט.). ולא כתיב לאשר נושה בו (כתובות פב.). מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. והולדות לאדון (דברים מו יח). שהוליד לרצו ננים משפחתו (תמורה ל.).

תום' ר"י הזקן

אשם. זה הקרן, כדאיתא בהגוזל [ב״ק קי, א], ונתן לאשר אשם לו [במדבר ה, ז], למי שהקרן שלו, כלומר לאשר הוא חייב לו. לא יכול למימר לאו בעל דברים יכול למימר לאו בעל דברים ביי את, הילכך לא צריך לו ג) ולא גבינן ליה מיד האדון למתביה לבעל חובו, . ואתא לו ולא למוכר עצמו. וש״מ דמילתא דר׳ נתן שייכא אע״פ שלא נשתעבדו לו מכח הלואה. ומסתברא שאיז זה הדין לשכירות פועל, ואע"ג דאמרינן שכיר קרייה רחמנא, לאו למימרא שכל מה שיש בעבד עברי יש בשכיר, דהא הענקה אינה בשכיר. אלא שכל מה שיש מאן דאמר דה״ה לשכירות פועל דלא גבינן מיד האדון למתביה לבעל חובו, דשכיר קרייה רחמנא.

ונאמר להלן אוון. °במצורע עני שכל הפרשה לדרשה שהרי נאמרה לעלמה במלורע עשיר והוכפלה והכי אמרינן במנחות (דף י.): ההוא. (מ) מי [מאוון] ומיעוטא נפקא לן מדכתיב אונו דמשמע אונו של זה

> כשהות עבד. מואם יאמר העבד נפקא שאם לא אמר אהבתי את אדוני לא אנא חפשי עד שיכלו שם שניו אינו נרלע: עבד העבד. עבד עד שיאמר כשהוא עבד העבד נפקא ליה מה"א יתירא למעוטי אמה: לא דריש. דאורחא דקרא לאישתעי הכי: ולא ליורשיו. אם לא הספיק להעניקו עד שמת: פעולתו. שכר פעולתו: ולא לבעל חובו. אין האדון מחוייב להגבות הענקו לבעל חובו. ומשום דסבירא לן בעלמא כרבי נתן דאמר הנושה בחברו מנה וחברו בחברו מוליאין מזה ונותנין לזה אילטריך למעוטי הענקה מהאי דינא: מכי משנה שכר שכיר נפקח. גמרינן בעל כרחו וכי תנא ביה קרא אדוניו יתן לו כו׳ למעוטי מוכר עלמו: ושב אל משפחחו. במוכר עלמו כתיב לומר שינה ביובל: הם במוכר עלמו. וללמד שאם פגעו יובל בתוך שש יובל מוליאו: הרי כבר אמור. דכתיב לעיל מיניהי עד שנת היובל יעבוד עמך: אם בנרלע. ללמד שאף הנרלע יוצה ביובל: הרי כבר המור. להמיה בעי לה מאי היא: דלא עבד איסורא. דלא גנב כלום אבל מכרוהו ב"ד בגניבתו נימא נקנסיה לעבוד עד שש: ושבתם חיש חל חחותו. בפרשת יובל כתיב: הרי כבר אמור. כדאמר לעיל עד שנת היובל יעבוד עמך: אי במכרוהו ב"ד הרי כבר אמור. ושב אל משפחתו כדאוקימנא לעיל: דלה מטה זימניה. לה מלחו שש שניו לנאת: ליקנסיה. על שאמר לא אנא ועבר על כי עבדי הם (ויקרא כה) והוא קונה אדון לעלמו חנסים: משום דעבד ליה שש. קודם לכן ואין רבו מפסיד בשילוחו אבל מכרוהו ב"ד שפגע בו יובל בתוך שש אימא דלא נפסדיה לאדון קמ"ל: לעולם. ועבדו לעולםש והוא לעולמו של יובל דטפי מהכי ליכא למימר דהא כתיב קרא אחרינא ושבתם איש וגו׳ ואוקימנא בנרלע: ה"מ. דיולא נרצע ביובל ולא קודם לכן היכא דלא עבד שם אחר רליעה אבל היכא דעבד שש אחר רליעתו אימא ניפוק בשש דלא תהא רציעה חמורה מתחילת ממכרו: המ"ל לעולם. מידי דחשוב עד לעולם:

אי בנרצע הרי כבר אמור מאי היא דתניא יושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו וגו' במה הכתוב מדבר אי במוכר עצמו הרי כבר אמור אי במכרוהו ב"ד הרי כבר אמור הא אין הכתוב מדבר אלא בנרצע שתים ושלש שנים לפני היובל משהיובל מוציאו מאי משמע אמר רבא בר ישילא אמר קרא איש איזהו דבר שנוהג באיש ואין נוהג באשה הוי אומר זו רציעה ואיצמריך למיכתב מכרוהו בית דין ואיצמריך למיכתב נרצע דאי אשמעינן מכרוהו ב"ד משום דלא ממאי זמניה אבל נרצע דמטאי זמניה אימא ניקנסיה ואי אשמעינן נרצע משום דעבד ליה שש אבל מכרוהו ב"ד דלא עבד ליה שש אימא לא צריכא ואיצמריך למיכתב ושבתם ואיצטריך למיכתב לעולם דאי כתב רחמנא לעולם הוה אמינא לעולם ממש כתב רחמנא ושבתם ואי כתב רחמנא ושבתם הוה אמינא ה"מ היכא דלא עבד שש אבל היכא דעבד שש לא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו שש אף סופו נמי שש קמשמע לן לעולם לעולמו של יובל אלא מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר רבי היא דתניא

ואם

ולא של אחר: ולא אונה. של אמה העבריה נרלעת והא דכתיב עץ ארז ואזוב ושני תולעת: ואידך. פי׳ ח״ק בעלמא נמי לא ס״ל (דברים טו) ואף לאמתך תעשה כן אהענקה קאי כדלקמן (דף יו:):

ואידך ההיא לגזירה שוה הוא דאתא ¢דתניא רבי אליעזר אומר מנין לרציעה שהיא באזן ימנית נאמר כאן אזן ונאמר להלן יאזן אמה להלן ימין יאף כאן ימין ואידך א"כ לימא הרא אזן מאי אזנוֹי ואידך ההוא מיבעי ליה אזנו יאמר יולא אזנה ואידך נפקא לה ימואם ייאמר. העבר העבר ולא אמהי ואירך מיבעי ליה מעבד מעבר בשהוא עבר ואידך מעבר סעבר העבד נפקא ואידך עבד העבד לא דריש מ"ם דתנא קמא דאמר מוכר עצמו אין מעניקין לו מיעם רחמנא גבי מכרוהו ב"ד יהענק תעניק לו לו ולא למוכר עצמו ואידך ההוא מיבעי ליה לו ולא ליורשיו [א] יורשיו אמאי לא שכיר קרייה רחמנא מה שכיר פעולתו ליורשיו אף האי פעולתו ליורשיו אלא יילו דולא לבעל חובו מדסבירא לן בעלמא כרבי נתן דתניא "א"ר נתן ימנין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו מנון שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו אתא לו לאפוקי ואידך בעלמא נמי לא סבירא לן כרבי נתן מ"מ דת"ק דאמר מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית מיעם רחמנא גבי מכרוהו ב"ד זאם אדוניו יתן לו אשה לו ולא למוכר עצמו ואידך לו יבעל כרחו ואידך מכי משנה שכר שכיר נפקא דתניא יכי משנה שכר שכיר עבדך שכיר אינו עובד אלא ביום עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה והלא כבר נאמר יכי מוב לו עמך ∘עמך במאכל עמך במשתה וא״ר יצחק מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית ואירָך אי מהתם הוה אמינא ה"מ מרעתיה אבל בע"כ אימא לא קמ"ל אלא מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר האי תנא הוא ®דתניא ושב אל משפחתו וגו' אמר ר"א בן יעקב⁸ במה הכתוב מדבר אי במוכר עצמו הרי כבר אמור אי בנרצע הרי כבר אמור הא איז הכתוב מדבר אלא במכרוהו ב"ד שתים ושלש שנים לפני היובל חשהיובל מוציאו ואי ם"ד יליף שכיר שכיר למה לי נילף שכיר שכיר אמר רב נחמן בר יצחק לעולם יליף שכיר שכיר ואיצמריך ס"ד אמינא מוכר עצמו הוא דלא עבד איםורא אבל מכרוהו ב"ד דעבד איסורא אימא ניקנסיה קמ"ל אמר מר

ואידך לג"ש הוא דאתא. פי׳ ולריך שתהא מופנה משני לדדין א דאי אינה מופנה אלא מלד אחד איכא מ"ד (בנדה דף כב:) דלמידין ומשיבין ב ומאי משיבין דאיכא למיפרך כי מה למלורע שכן טעון

כר' נתן מכאן מדקדקין דאין הלכה כר' נתן דהא ר"א ורבנן פליגי בדר' נתן ור' אליעזר דשמותי הואט סבר כר' נתן והלכה כרבנןג ועוד מדקדק ר"ת מהא דאמר לקמן פ' האומר (דף סט.) גבי אושפזיכניה דר׳ שמלאי ממזירא הוה א"ל אי קדימתך טהרתינהו לבנך ומפרש משום דא"ל זיל גנוב ואיזדבן לעבד עברי ואי מוכר עלמו רבו מוסר לו שפחה כנענית למה ליה למימר זיל גנוב ה"ל למימר זיל זבון עלמך אלא ש"מ דאין הלכה כר"א דודאי מוכר עלמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית וכי היכי דבהא לית הילכתא כוותיה בהא דקאמר מעניקין לו נמי לית הילכתה כוותיה אלה ודהי חין מעניקין לו כת״ק ועוד ראיה מהא דאמר לקמן־ (דף טו:) הא מני תוטאי היא דאמר לו ולא לבעל חובו משמע דאין הלכה כוותיה ור"תק) ור"י פי׳ דהלכה כר׳ נתן דהא גבי פלוגתא דאביי ורבא בפרק כל שעה (פסחים דף לא.) דאמר רבא מכחן ולהבח הוח גובה חי חפשר לרבא ליישב אליבא דרב נחמן דאמר יתומים שגבו קרקע בחובת חביהן בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן אלא כר׳ נתן וקי״ל כרב נחמן בדיניי ורבא נמי דחק להעמידה כמותוה וקי״ל כרבא גבי אביי ומה שהבאתי דמדלית הילכתא כר"א בהא דרבו מוסר לו שפחה כנענית ה"ג נימא דלית הילכתא כוותיה בההיא דמעניקין לו אין זה ראיה דילמא בההיא אין הלכה כמותו אבל באחריני הלכתא כוותיהו ועוד דשמא גם בהא דמוכר עלמו רבו מוסר לו שפחה כנענית נמי הילכתא כוותיה והא דנקט התם זיל גנוב לרווחא דמילתא נקט דמכרוהו ב"ד כ״ע מודו דרבו מוסר לו שפחה כנענית ומה שאומר דר"א שמותי הוא ברוב ספרים גרס ר' אלעזר והא דקאמר תוטאי היאז דילמא הכי קאמר תוטאי היא וס״ל כוותיה הח״ר נתנאל מפרש לגבי מלוה כ"ע אית להו כר" נתן והכי נפרש (כ) לעיל אליבא דר"א אלא לו ולא לבעל חובו משום דסבירא לן בעלמה כר' נתן בשהר שכירות שמוליאין מזה ונותנין לזה אתא לו ואפקיה פי׳ שאינו משלם הענקה

משפחתו תשבו:

אַחָזַת אַבֹּתִיו יָשוּב:

רש"י ד"ה ונאמר במצורע עני. עיין ביבמות דף ע ע"ב רש"י ד"ה ושמעיק ליה לר"ה:

גליון חש"ם

הגהות הב"ח

(h) רש"י ד"ה ההוא מיעוטא מאזן נפקא לן: (ב) תום' ד"ה ואידך פי' וכו' והכי נפרש הא

מוסף תוספות

ובמופנה משני צדדיז ב. וקסבר ר׳ אליעזר דמופנה מצד אחד למדין ומשיבין. תוס' הרח"ש. ג. דיחיד ורבים מוס׳ הרל״ש. ג. דיחיד ורבים הלכה כרבים. לשנ״ל. ד. גבי הא דתניא ענק עבד עברי לעצמו. תוס' הרא"ש. ה. ורבא נמי אית ליה דרב נחמן במי שהיה נשוי (כתובות צב.). מוס' טוך ע"ש. ו. דלאו חד טעמא נינהו. שס. דלאו הא בהא תליא דכל חד מקרא באנפי נפשיה דייקינן רשנ"ח. ז. לאו למי דתוטאי היא ויחידאה ולית הלכתא כוותיה. ריטנ״ל. ח. ורבנן מודו בה אלא נקטינן

ואידך אי מהתם ה"א ה"מ מדעתיה. אף על גנ דמדעתו מאם אדוניו יתן לו אשה נפקא מ"מ הוה אמינא דלהרנאת אדון קאתי': בי מוב לו עמך. ה״ר אברהם גרים כשכיר כתושב יהיה עמך בת״כש לפינן בת״כש לפינן בת״כש אבל בספרים לא דריש מידי מכי טוב לו עמך דאין זה לווי אלא סיפור דברים בעלמאלא:

לב"ח ואידך ח"ק בעלמא נמי פיי

בשאר שכירות לא קי"ל כר' נתן משום

דטרח בגופו אבל בב"ח כ"ע אית

להו דרבי נתן כדפי"ם:

איזהן דבר שנוהג באיש ואינו נוהג באשה. ואם תאמר ואימא זו מכרוהו ב"ד דלא שייך

באשה דכתיב (שמות כב) בגניבתו ולא בגניבתה ש וי"ל דמ"מ שם מכירה נוהגת באשה אבל שם רציעה אינו

נוהג באשה [ותימה דכיון דקרא לא משתמע אלא בנרלע למאי אינטריך למימר אי במכרוהו ב"ד הרי כבר אמור]. מייו: אמאי

תוטאי דהוא אמרה להאי דרשה בהדיא וכן דרך התלמוד. שם, ש. עי שיטה לא נודע למי. י. עי שיטה לא נודע למי. כ. ומיותר הוא עמך דה"מ למכתב כשכיר כתושב יהיה עד שנת היובל. סוס' לסונוס מג, ל. של העבד. סוס אומר דאפי׳ גרסי׳ כי טוב לו עמך ניחא מדקאמר כי טוב לו עמך ש״מ שכך צריך לעשות. תוס׳ כ״ק פו: